

Dr hab. Katarzyna Chałubińska-Jentkiewicz, prof. ASzWoj
Katedra Prawa Informatycznego
Wydział Prawa i Administracji
Akademia Sztuki Wojennej

Recenzja rozprawy doktorskiej pani mgr Justyny Jastrun¹

I. Kryteria oceny

Zgodnie z art. 11 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tekst jedn.: Dz. U. z 2017 r., poz. 1789) w związku z art. 179 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r., poz. 1669 z późn. zm.), warunkiem wszczęcia przewodu doktorskiego jest posiadanie wydanej lub przyjętej do druku publikacji naukowej w formie książki lub co najmniej jednej publikacji naukowej w recenzowanym czasopiśmie naukowym wymienionym w wykazie czasopism naukowych ogłaszanych przez ministra właściwego do spraw nauki, zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 44 ust. 2 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki (Dz. U. z 2016 r. poz. 2045 z późn. zm.) lub w recenzowanych materiałach z międzynarodowej konferencji naukowej, lub publiczna prezentacja dzieła artystycznego.

Kryteria oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora zostały określone w art. 12 ww. ustawy. Zgodnie z art. 13 ust. 2 ww. ustawy, przedmiotem recenzji jest maszynopis rozprawy doktorskiej zatytułowanej „*Dokument papierowy a dokument elektroniczny w postępowaniu administracyjnym*”.

II. Przedmiot oceny

Pani mgr Justyna Jastrun przedstawiła do oceny w przewodzie doktorskim osiągnięcie naukowe stanowiące rozprawę pt. „*Dokument papierowy a dokument elektroniczny w postępowaniu administracyjnym*”.

¹ Podstawa sporządzenia recenzji:

- 1) Powołanie w skład Komisji w charakterze recenzenta na podstawie uchwały nr 402 Rady Naukowej Dyscypliny Nauki Prawne Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 26 czerwca 2023 roku.
- 2) Pismo Przewodniczącego Rady Naukowej Dyscypliny Nauki Prawne Uniwersytetu Warszawskiego prof. dr. hab. Roberta Grzeszczaka z dnia 11 lipca 2023 roku.

III. Ocena osiągnięcia naukowego – rozprawy pt. „Dokument papierowy a dokument elektroniczny w postępowaniu administracyjnym”.

1. Temat i zakres pracy

W polskiej literaturze prawa administracyjnego brakuje szczegółowych i wyczerpujących opracowań, odnoszących się do problematyki dokumentu elektronicznego na gruncie tej gałęzi prawa, jako dozwolonej formy w postępowaniu administracyjnym, czy analizy szeroko ujętego zagadnienia metod tego postępowania w nowych warunkach cyfrowych. Nie ma również monografii, w których poruszana byłaby tematyka analizy porównawczej postępowania tradycyjnego i postępowania „cyfrowego” zaprezentowana w sposób tak szczegółowy przez Doktorantkę. Tego typu „luka” w doktrynie dodatkowo przemawiała za celowością podjęcia zaprezentowanych w rozprawie rozważań².

Doktorantka wskazuje jako podstawową tezę pracy, iż podział dokumentów na papierowe i elektroniczne nie jest jedynie zmianą nośnika, ponieważ proces ten ma wpływ na zmianę sposobu prowadzenia samego postępowania administracyjnego.

W świetle powyższych założeń, zadanie badawcze postawione przez Doktorantkę dotyczy odpowiedzi na istotne pytanie: czy faktycznie prawo nadaża za zmianami technologicznymi i czy zasoby kadrowe administracji publicznej są w stanie, również w aspekcie socjologicznym, pokonywać bariery technologiczne ale także mentalne (w tym celu Doktorantka przeprowadziła badania fokusowe wykorzystując metodę ankiety i wywiadu). Doktorantka uzasadnia potrzebę takiej rekomendacji przyjmując tezę, iż problem informatyzacji administracji publicznej ma charakter socjologiczny i interdyscyplinarny a nie tylko prawny.

Celem rozprawy, jak podkreśla Doktorantka w Uwagach Wstępnych (str. 8), jest przeprowadzenie pełnej, kompleksowej analizy rozwiązań prawnych w poszczególnych etapach postępowania administracyjnego . Chociaż w pracy wielokrotnie zostało podkreślone znaczenie tej analizy, rozprawa jest studium prezentujące środowisko e-administracji w warunkach rozwojowych, z uwzględnieniem przyszłych potrzeb zmian. Podstawowym elementem tej istotnej, przyszłej zmiany jest wstępna diagnoza, która została przeprowadzona w rozprawie i w tym aspekcie praca ta stanowi istotny wkład w badaniach naukowych dotyczących cyfryzacji i informatyzacji w relacjach obywatel – władza publiczna.

² W 2020 roku na UWM w Olsztynie została obroniona bardzo ciekawa rozprawa doktorska autorstwa Pawła Kardasza na temat „Podanie w formie dokumentu elektronicznego w ogólnym postępowaniu administracyjnym”.

Ponadto Doktorantka wymienia poszczególne cele, do których zalicza:

- 1) wskazanie, czym jest i na czym polega elektroniczna administracja;
- 2) ocena dotychczasowych rozwiązań w zakresie rozwoju elektronicznej administracji (krajowe i międzynarodowe, z naciskiem na te pierwsze);
- 3) wskazanie pożądanego kierunku rozwoju e-administracji na przyszłość. Służy temu zarówno analiza porównawcza rozwiązań przyjętych w innych krajach europejskich (Francja, Hiszpania, Norwegia), jak również badania własne: ankiety i wywiady z osobami korzystającymi i niekorzystającymi z elektronicznych usług;
- 4) przeprowadzenie próby przedstawienia podejścia administracji i obywateli do informatyzacji administracji;
- 5) przeprowadzenie próby zdefiniowania pojęcia dokumentu na gruncie postępowania administracyjnego;
- 6) porównanie regulacji prawnych dotyczących dokumentu papierowego i dokumentu elektronicznego w postępowaniu administracyjnym ogólnym;
- 7) wskazanie wad i zalet obu systemów. Służą temu przede wszystkim dwa zestawienia: korzyści i zagrożeń wynikających ze stosowania e-administracji.

Takie podejście utrudnia ostateczne ustalenie głównego celu badawczego, którym według Doktorantki jest ocena dotychczasowych interpretacji i przedstawienie nowego spojrzenia na rozwiązania prawne w zakresie informatyzacji postępowania administracyjnego.

Tematyka podjęta w rozprawie jest niewątpliwie aktualna, wiele zagadnień na obecnym etapie nie da się rozwiązać, wiele zagadnień już jest rozwiązanych, co w sposób przyspieszony wymogła pandemia Covid 19 (np. od 3 lipca 2021 r. przejściowo wprowadzono zasadę domyślnych doręczeń elektronicznych (w ramach nowelizacji ustawy covidowej). Inne istotne zmiany to ustawa z dnia 18 listopada 2020 r. o doręczeniach elektronicznych (tj. Dz.U. z 2023r., poz. 285) z nowelizacją z dn. 08.06.2022 (Dz.U. z 2022 r. poz. 1301) wprowadzoną Ustawą o zmianie niektórych ustaw w celu automatyzacji załatwiania niektórych spraw przez krajową administrację skarbową. Nowelizacja wprowadza kolejny horyzontalny wyjątek w stosowaniu e-doręczeń w KPA a także postępowaniu egzekucyjnym w administracji

Jednocześnie pojawiły się także zupełnie nowe zagrożenia związane ze stosowaniem drogi elektronicznej w stosunkach międzysektorowych (problematyka tożsamości cyfrowej i e-privacy), a także nowe regulacje, które wprowadzają systemowe stosowanie doręczeń elektronicznych w poszczególnych obszarach dziedzinowych. Jednak bez prac badawczych, obejmujących diagnozę i identyfikację potrzeb, trudno jest podejmować działania naprawcze,

a także rozwojowe. Wybór omawianej w pracy problematyki należy uznać za bardzo trafny i wciąż aktualny.

2. Kompozycja pracy

Konstrukcja pracy jest przejrzysta i odpowiada jej tematowi. Doktorantka dokonała podziału rozprawy, w ramach którego łącznie znajdują się cztery rozdziały, podzielone na mniejsze jednostki redakcyjne. Rozprawę kończą Wnioski Końcowe oraz opis Wyników Badań. Każda z części opatrzona jest uwagami wstępnymi, ale bez podsumowania (*wnioski*), co mogłoby być trafnym rozwiązaniem z uwagi na przejrzystość wyводу.

Przedstawiona do oceny rozprawa liczy 219 stron, w tym zawiera 198 stron tekstu merytorycznego, a nadto: spis treści, wykaz skrótów, wykaz orzecznictwa i zestawienie bibliografii. Objętość poszczególnych części jest względnie zrównoważona i symetryczna, zarówno pod względem liczby stron (Część pierwsza – 73 strony – ta część jest szczegółowym opisem środowiska e-administracji, Część druga - 24 strony, Część trzecia – 28 stron, Część czwarta – 23 strony), jak i wewnętrznego podziału każdej części.

3. Strona warsztatowa

Generalnie strona warsztatowa pracy nie budzi zastrzeżeń. Doktorantka kompetentnie posługuje się językiem prawniczym, nadto dokonuje właściwego przekładu ze źródeł w językach obcych. Wywody należy uznać za precyzyjne i konsekwentne. Bibliografia obejmuje ok. 120 pozycji, przytoczone orzecznictwo ok. 75 pozycji. Jednak zakres wykorzystywanej literatury w obszarze tematyki administracji elektronicznej oraz informatyzacji wydaje się dość wąski. Ponadto wątpliwości budzą zasady przytaczania ustaw, np. brak pełnej nazwy aktu prawnego (*vide* str. 128 rozprawy). Jest to oczywista omyłka pisarska, nie mająca wpływu na generalną ocenę rozprawy.

4. Treść merytoryczna

Podjęte zadanie badawcze Doktorantka wykonała w sposób satysfakcjonujący, przedstawiając merytorycznie poprawną rozprawę doktorską. Praca została podzielona na cztery części, jednocześnie stanowiące rozdziały pracy, w których zawarte zostały rozważania dotyczące samodzielnych zagadnień tematycznych.

Na podkreślenie zasługują badania fokusowe – przeprowadzenie analizy w ramach ankiet i wywiadu stanowi aspekt praktyczny, tak istotny w rozważaniach dotyczących związków pomiędzy państwem a jednostką, natomiast mało obszerne pozostają nawiązania do literatury krajowej oraz znikomy jest przegląd rozwiązań zagranicznych z tłumaczeniem źródeł. Przywołanie orzecznictwa, raportów oraz dokonanie analizy poprzez niezwykle ciekawe zestawienie porównawcze zastosowania dokumentu papierowego z dokumentem

elektronicznym w poszczególnych fazach postępowania administracyjnego jest elementem kluczowym w rozprawie.

Rozprawę otwierają uwagi dotyczące podstawowego pojęcia e-administracji i uwarunkowań związanych z jej rozwojem. I tak, jeśli chodzi o rozważania dotyczące pojęcia e-administracji, Doktorantka stara się je określić kierując się ich rozumieniem w doktrynie krajowej, z uwzględnieniem bardzo wybiórczych pozycji.

Wypada także wskazać, że wyżej wymienione zagadnienia ulegają ciągłym przeobrażeniom także na mocy aktów normatywnych prawa UE wdrażających do polskiego systemu prawnego ogólnounijną ideę „społeczeństwa informacyjnego”, „e-administracji” (np. wprowadzenie w 2016 r. regulacji rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 910/2014 z dnia 23 lipca 2014 r. w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku wewnętrznym oraz uchylające dyrektywę 1999/93/WE – „rozporządzenie eIDAS”, obecnie zaprojektowane rozporządzenie eIDAS 2; czy polityka otwartości zasobów i re use), a także koncepcję „e-usług publicznych”. Taki stan prawny zarówno w teorii, jak i w praktyce administracyjnej dodatkowo utrudnia prawidłowe ujęcie i opisanie poruszanej w rozprawie problematyki, z czym Doktorantka poradziła sobie wzorowo.

Ustawodawstwo europejskie z zakresu „e-administracji” i „społeczeństwa informacyjnego” wywiera duży wpływ na prawodawstwo polskie, w szczególności dotyczy to regulacji postępowania administracyjnego, które poprzez kolejne nowelizacje dostosowywane jest do unijnych wymogów procedury prowadzonej przez nowoczesną administrację, świadczącej e-usługi publiczne dla obywatela. Dokument elektroniczny stanowi nowoczesną oraz alternatywną wobec dokumentu tradycyjnego formę utrwalania podań w sprawach administracyjnych ale wciąż nie ma jednolitej definicji podania, w tym podania w formie dokumentu elektronicznego, a jej wypracowanie jest potrzebne ze względu na mogące pojawić się w przyszłości na tym tle spory. Dodatkowo nie opisano w sposób szeroki minimalnych warunków formalnych podania elektronicznego, a dokładne ich omówienie pozwoliłoby na eliminację mogących się pojawić w przyszłości problemów. Dodatkowo należy podkreślić, iż nie istnieje jednolita systematyka wad, jakie mogą wystąpić w procesie składania podań oraz braków formalnych podań, w tym tych wnoszonych w formie dokumentu elektronicznego. Opinia Doktorantki co do przyszłych rozwiązań problemów wskazanych powyżej byłaby tu ciekawą dodatkową uwagą w kontekście porównywanych rozwiązań przyjętych na gruncie zagranicznych regulacji, jak i na gruncie polskim.

W rozprawie pojawia się istotna kwestia, chociaż bardzo dyskusyjna, związana z definiowaniem samego dokumentu elektronicznego, jednak bez propozycji rozwiązań.

Doktorantka nie uwzględniała w szerokim zakresie kwestii dostępu do Internetu i problemu wykluczenia cyfrowego, chociaż wymienia problemy z rozwojem infrastruktury wskazując je jako element barier w działaniach związanych z rozwojem e-administracji. Zabieg ten w pełni zasługuje na aprobatę.

Pierwsza część (*Informatyzacja administracji jako początek zmian w postrzeganiu dokumentu*) dotyczy informatyzacji administracji jako początku zmian w postrzeganiu dokumentu, jak opisuje to Doktorantka. Wydaje się, iż zagadnienie dokumentu definicji i uwarunkowań stosowania dokumentu elektronicznego jest raczej konsekwencją rozwoju administracji elektronicznej. Szerokie omówienie tej problematyki jest szczególnie ważne z punktu widzenia stosowania dokumentu elektronicznego, który jest coraz częściej używany w działaniach organów administracji i obywateli. W osobnym podrozdziale dokonano analizy ustawy o informatyzacji podmiotów realizujących zadania publiczne. Ponadto przedstawione zostały przykładowe rozwiązania z zakresu elektronicznej administracji w Polsce, ze szczególną uwagą skoncentrowaną na rejestrze publicznym - Krajowym Rejestrze Sądowym. Rozdział ten wieńczy wskazanie perspektyw i barier dla rozwoju e-administracji, a także korzyści i zagrożeń wynikających z jej stosowania.

W tym obszarze należy podkreślić, iż bardziej istotne stają się nie tylko kwestie weryfikacji tożsamości cyfrowej przedsiębiorców ale ustalenie głównych elementów problematyki luki cyfrowej, kompetencji cyfrowych, wykluczenia społecznego, otwartości zasobów cyfrowych w e-administracji (zagadnienie dotyczące polityki otwartości zasobów administracji publicznej i re use nie zostało poddane analizie) i w następnej kolejności wdrażanie mechanizmów wypełniających te potrzeby, co pośrednio i intuicyjnie wskazuje Doktorantka.

Druga część (*Pojęcie dokumentu*) otwiera zakres tematyczny rozprawy. W rozdziale drugim Doktorantka przytacza definicje dokumentu, czyli podstawowego elementu będącego przedmiotem przeprowadzanej analizy w rozprawie. Dokument jako pojęcie został zaprezentowany w rozumieniu potocznym, jak i prawnym oraz prawniczym w wybranych gałęziach prawa prywatnego i publicznego oraz w prawie procesowym, czyli: w prawie i postępowaniu cywilnym oraz prawie i postępowaniu karnym. Zdaniem Doktorantki analiza ta pozwala również uchwycić, na czym polega odmienność dokumentu w postępowaniu administracyjnym w porównaniu do innych gałęzi prawa i z czego ona wynika.

Trzeba tu zaznaczyć istnienie pojęcia „dokumentów statycznych” przez co należy rozumieć dokumenty realnie i fizycznie istniejące w rzeczywistości. Od takich dokumentów, należy odróżnić dokumenty istniejące jedynie w postaci wirtualnej, a w szczególności

dokumenty elektroniczne (vide J. Janowski, *Elektroniczny obrót prawny*, Warszawa 2008, str. 161-162; J. Janowski, *Administracja elektroniczna. Kształtowanie się informatycznego prawa administracyjnego i elektronicznego postępowania administracyjnego*, Warszawa 2009, s. 240-256 oraz A. Citko, *Wykorzystanie dokumentu elektronicznego w postępowaniu administracyjnym*, BSP z 2013 r., nr 14, str. 138-141).

Dokument w języku potocznym stanowi pismo, dowód lub plik komputerowy, o określonym znaczeniu prawnym. Wydaje się, że znaczenia pojęcia dokumentu należy poszukiwać przede wszystkim na płaszczyźnie szeroko rozumianej nauki prawa. Niestety w doktrynie prawniczej jednoznacznie przyjmuje się, że obecnie nie jest możliwe stworzenie jednolitej ogólnej definicji pojęcia dokumentu, która wspólna byłaby dla całego systemu prawa polskiego. Mimo tego, zdaniem J. Janowskiego, na tle prawa polskiego współcześnie możliwe jest wyjaśnienie (sprecyzowanie) normatywnego terminu dokumentu z zastosowaniem przynajmniej dwóch różnych płaszczyzn analizy omawianego pojęcia: a) materialno-technicznej – opisującej dokument pod względem fizycznego nośnika wraz z naniesionymi określoną techniką elementami wyróżniającymi, a także b) formalnoprawnej – określającej prawną doniosłość odczytywanej i zinterpretowanej informacji (nieobjętej prawnie zawartości dokumentu)³ Wskazuje się, że w takim ujęciu w polskim porządku prawnym dokument może obecnie wypełniać między innymi rolę informacyjną, gdy zawiera oświadczenie wiedzy, stanowiącą w przypadku, gdy zawiera oświadczenie woli oraz dowodową w sytuacji, gdy stanowi środek dowodowy. W znaczeniu normatywnym dokument może być również rozumiany, jako sposób, metoda, postać lub forma: a) powszechnego dokumentowania czynności prawnych lub przebiegu czynności wywołujących skutki prawne, b) utrwalania określonych czynności urzędowych⁴, c) dostatecznego utrwalania zamiaru wywoływania skutków prawnych, d) składania innym uczestnikom obrotu wiążących zapewnień, tj. oświadczeń oraz e) dopełniania formalności uniemożliwiających uchylenie się od odpowiedzialności.

Powyższe założenia, chociaż nie do końca wyartykułowane, stają się podstawą w toku całego wywodu w rozprawie.

W tej części pracy Doktorantka koncentruje się na zagadnieniach związanych z definicjami oraz dokonuje kwalifikacji tych pojęć w świetle postawionej na wstępie rozprawy tezy. Wymagane byłoby w tym obszarze podjęcie próby odwołania się do prawa publicznego,

³ Zob. J. Janowski, *Elektroniczny obrót prawny*, Warszawa 2008; J. Janowski, *Podpis elektroniczny w obrocie administracyjnym*, Wspólnota. Pismo samorządu terytorialnego z 2008 r., nr 17; Janowski J., *Prawoadministracyjne dokumenty elektroniczne*, Wspólnota. Pismo samorządu terytorialnego z 2008 r., nr 4(5); J. Janowski, *Urzędowe poświadczenie odbioru*, Wspólnota. Pismo samorządu terytorialnego z 2008 r., nr 25(6); Janowski J., *Podpis elektroniczny w obrocie prawnym*, Warszawa 2007.

⁴J. Janowski, *Administracja elektroniczna. Kształtowanie się informatycznego prawa administracyjnego i elektronicznego postępowania administracyjnego*, Warszawa 2009.

także materialnego prawa administracyjnego. Cechą regulacji administracyjnoprawnych jest niespotykana w innych gałęziach prawa dynamika i zmienność przepisów. Dotyczy to także kwestii pojęć podstawowych. Prawo administracyjne odnoszące się w naturze swojej do spraw publicznych stanowi dziedzinę niezwykle elastyczną w kontekście zmian politycznych, społecznych i ekonomicznych, które w oczywisty sposób skłaniają do rewizji określonych pojęć.

Trzecia część pracy (*Dokument w postępowaniu administracyjnym*) odnosi się do problematyki dokumentu elektronicznego w postępowaniu administracyjnym. Poza kwestiami definicyjnymi podjęto tu problematykę instytucji podpisu elektronicznego oraz odpisów.

Również w tym bardzo interesującym rozdziale pracy Doktorantka odwołuje się do pojęć z zakresu prawa publicznego, niestety także pomijając obszerny i bogaty dorobek prawa administracyjnego, co w pewnym stopniu powoduje, że Doktorantka wkracza tematycznie w obszar zagadnień, które niekoniecznie wymagają aż tak pogłębionej analizy, jak to zostało uczynione w rozprawie, a ostatecznie nie stanowią także kluczowych elementów wyводу. Uwzględnienie instytucji dokumentu elektronicznego w kodeksie postępowania administracyjnego zwiększyło możliwości zastosowania środków komunikacji elektronicznej w ważnych dla obywateli sprawach. Przyczynia się to do usprawnienia załatwiania spraw administracyjnych. Jednak pozostaje jeszcze sporo obszarów w sferze działania administracji publicznej, w których użycie technologii ICT nie jest wystarczające albo w ogóle się nie rozpoczęło. W tym celu niezbędne są regulacje prawne wprowadzające nowe i rozszerzające już istniejące rozwiązania z zakresu informatyzacji administracji.

Czwarta część (*Porównanie dokumentu elektronicznego i papierowego w poszczególnych fazach postępowania administracyjnego*) to analiza zagadnień związanych z samą procedurą porównującą dokument papierowy i dokument elektroniczny w poszczególnych etapach postępowania administracyjnego: przy wszczęciu postępowania, w postępowaniu dowodowym, przy wydaniu decyzji lub postanowienia oraz na etapie doręczeń dokumentu. Wskazane zostają podobieństwa i różnice obu rodzajów dokumentów na podstawie analizy przepisów kodeksu postępowania administracyjnego.

Ta część pozwala w sposób wyraźny potwierdzić tezę przyjętą w rozprawie i stanowi kluczową odpowiedź na pytania zadane w wywodzie, zgodnie z którą podział dokumentów na elektroniczne i papierowe nie oznacza jedynie zmiany nośnika, lecz wpływa na całokształt postępowania. O ile bowiem przepisy dotyczące dokumentu papierowego co do zasady wydają się jasne i precyzyjne, tak przepisy regulujące dokument elektroniczny (np. w postępowaniu dowodowym) mogą budzić wątpliwości interpretacyjne. Dokument papierowy,

jak i dokument elektroniczny pojawiają się w poszczególnych fazach postępowania administracyjnego: od wszczęcia postępowania, poprzez postępowanie dowodowe, wydanie decyzji lub postanowienia aż po doręczenie dokumentu. Co do zasady, obie formy dokumentu są dopuszczalne, jednak przepisy regulują je czasem odmiennie. Przykładowo, w fazie wszczęcia postępowania administracyjnego przewidziano więcej wymagań dla podań w formie dokumentu elektronicznego. Jak zaznacza Autorka są one opisane specjalistycznym językiem, a kodeks postępowania administracyjnego ograniczył wnoszenie 170 podań w formie dokumentu elektronicznego do elektronicznej skrzynki podawczej. Ponadto na niektórych etapach postępowania administracyjnego wykorzystanie określonej formy wydaje się korzystniejsze zarówno dla interesanta, jak i dla organu administracji publicznej. Tak jest np. w przypadku doręczenia elektronicznego, które jest nie tylko prostsze i szybsze, ale również tańsze w porównaniu do doręczenia tradycyjnego. Zdarza się również, choć coraz rzadziej, że ustawodawca dopuszcza jedynie dokument papierowy (tak jest np. w części przepisów ustawy – Prawo o zgromadzeniach, w których jest mowa o decyzjach doręczanych „na piśmie”).

Zakończenie rozprawy stanowi krótkie podsumowanie najważniejszych poruszanych zagadnień wraz z oceną obecnej sytuacji i wnioskami *de lege ferenda*.

Finalną część pracy stanowi suplement stanowiący przedstawienie szczegółowych wyników badań, tj. ankiety oraz trzech wywiadów (z osobami zawodowo i prywatnie korzystającymi i niekorzystającymi z e-administracji) wraz z komentarzem.

Podjęta w pracy tematyka jest szczególnie istotna w kontekście przyszłych decyzji co do kierunków regulacji. W trudnej do oceny skali zjawiska korzystania w przyszłości z e-doręczeń w administracji publicznej Doktorantka zwraca uwagę na problematykę coraz bardziej zaawansowanej informatyzacji różnych instytucji publicznych, także tych, które statutowo realizują zadania publiczne ale również wskazuje na sytuację i status podmiotów prywatnych. Ta część pracy zawiera bardzo cenną uwagę dotyczącą problemu systemowych rozwiązań, gdzie główną kwestią do ustalenia pozostaje wybór poziomu samej regulacji. Podkreślenia wymaga teza Autorki, iż rozwiązaniem dla sprawnej e-administracji może być automatyzacja prostych spraw administracyjno- prawnych. Chodzi o sprawy, które mogłyby zostać załatwione za pomocą odpowiednio przygotowanego do tego systemu czy aplikacji stosującej rozwiązania sztucznej inteligencji. Wydaje się, że nie zawsze potrzebna jest weryfikacja dokonywana przez człowieka. Jednak kwestia prawa do interwencji ludzkiej to kolejny ważny temat wymagający pogłębionej analizy. Podejście takie stanowi nie tylko element poszerzania stanu świadomości społecznej, ale w różnym stopniu jest istotnym

nawiązaniem do już istniejących obecnie działań związanych z wdrażaniem e-administracji w Polsce.

Podsumowując, na szczególną uwagę zasługuje ta część pracy, w której Doktorantka omawia kwestie związane z rozwojem e-administracji w przyszłości. Jednak Doktorantka nie wiąże jej bezpośrednio z realizacją nowych rozwiązań, lecz zwraca ostatecznie uwagę na niedoskonałości przyjętego obecnie rozwiązania. Tematyka ta stanowi przedmiot dalszych, obszernych rozważań. Jest to sam w sobie temat na rozprawę doktorską.

W efekcie podwójnej procedury może dojść bądź do pewnego konfliktu interesów, bądź do ich permanentnego naruszania, jeśli zważyć na istotne różnice zachodzące także pomiędzy różnymi grupami interesów i środowisk, w szczególności z uwag na różnice celów w sektorach prywatnym i publicznym – tak po stronie użytkowników, jak i uprawnionych.

Bardzo trudny i ciekawy temat omówiony został starannie i z dużym wyczuciem poruszanej problematyki. Obszernie i wyczerpująco Doktorantka zwraca uwagę na trudności związane z odpowiednimi regulacjami, nie pomija także stanowiska zajmowanego przez często przytaczane szerokie orzecznictwo.

Pracę kończy obszernie podsumowanie wyników badań, w którym Doktorantka przybliżyła i podsumowuje podjęty problem badawczy. Przyjęta teza rozprawy jest bardzo ciekawa, w szczególności w obszarze analizy różnic funkcjonowania obecnie dwóch systemów postępowania administracyjnego. Dodatkowa argumentacja w tym miejscu przekraczałaby ramy wywodu – choć jak się wydaje – może stanowić nowy temat kolejnych badań Doktorantki.

5. Uwagi końcowe

Recenzowana praca prawidłowo przedstawia tematykę wskazaną w tytule. Postawione zadanie badawcze Doktorantka omówiła rzetelnie i ciekawie.

6. Konkluzja

Przedstawiona do recenzji praca pani mgr Justyny Jastrun pt. „Dokument papierowy a dokument elektroniczny w postępowaniu administracyjnym ” spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim i może stanowić podstawę dalszych etapów postępowania, w celu nadania Doktorantce stopnia doktora nauk prawnych.

Katarzyna Chęcińska-Jętkiewicz